Auteur Tip Marugg 75 jaar

Geneugten van de eenzaamheid

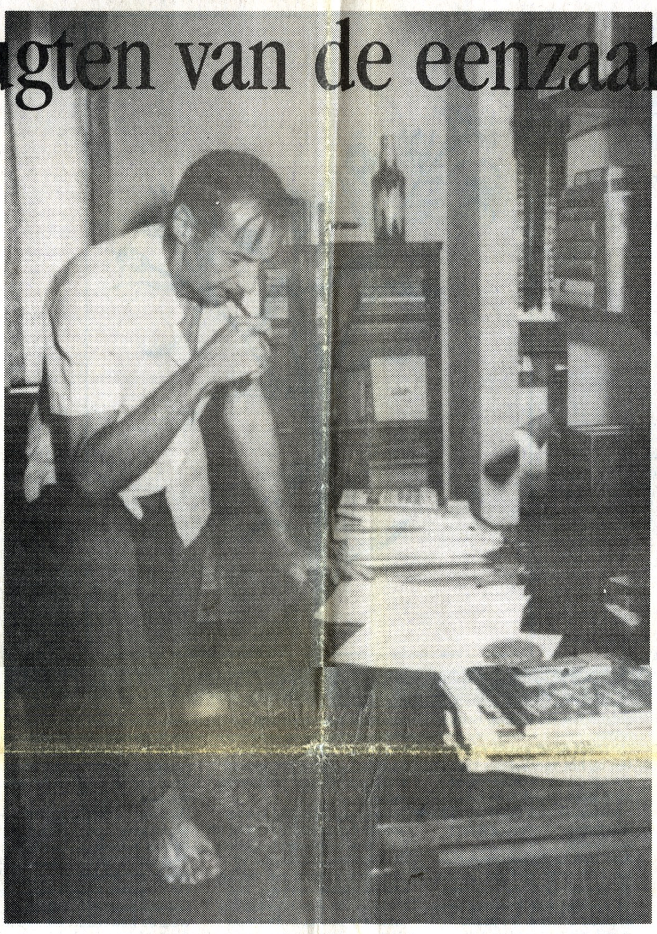

Tip Marugg in zijn werkkamer te Banda Abou.
Foto Enid Hollander ontleend aan het boek "Drie Curaçaose schrijvers in veelvoud"

Door Wim Rutgers

"Ik haal het pistool uit de verborgen plaats in de klerenkast en leg het op de nachttafel aan de rechterzijde van mijn bed," zo begint de slotscène in Tip Maruggs *'De morgen loeit weer aan'*. "Alleen mijn honden zullen de knal horen," heet het een paar zinnen verder. Het loopt tegen de ochtend, de hanen kraaien al en 'de morgen loeit weer aan'. Zal de hoofdfiguur aan het einde van een lange, doorwaakte nacht en daarmee aan het slot van zijn roman, schietend een einde aan zijn leven maken, nu hij oud geworden is?

Is de afloop van de roman aan een mogelijke dood gewijd, de eerste alinea van het eerste hoofdstuk vertelt dat de ouder geworden hoofdfiguur 'bij tijd en wijle' zich nog overgeeft aan "de solitaire geneugte die de goede fraters vroeger op school plachten te betitelen met zelfbevlekking, een manipulatie die, zoals toentertijd reeds bekend, indruist tegen al wat recht en schoon is." (p. 5)
Einde en begin, begin en einde... Het hele gebeuren in 'De morgen loeit weer aan' staat zo in de spanningsboog van de nog steeds aanwezige viriliteit én de mogelijkheid tot een zelfgekozen levenseinde. Maar de dood, liever nog de zelfdoding, zal dán pas toeslaan als het met de manbaarheid definitief gedaan is. En dat is nog geenszins het geval!
Erotiek of vitaliteit in ruimere zin is een belangrijk thema in Tip Maruggs werk. Het keert zowel in zijn romans als in zijn gedichten steeds terug. Hij besteedde daarbij jaren van zijn leven om een erotisch woordenboek van het Papiamentu samen te stellen, dat uiteindelijk in 1992 onder de titel *'Un prinsipio pa un dikshonario Erótiko Papiamentu'* gepubliceerd werd.

In 'De morgen loeit weer aan' neemt de erotiek een niet onaanzienlijke plaats in.

Het verhaal gaat over een ouder geworden man die 's nachts op de porch van zijn huis zijn leven in flarden aan zich voorbij ziet trekken, een procédé dat Tip Marugg eerder toepaste in zijn romandebuut "Weekendpelgrimage" van 1957 en opnieuw in de volgende roman 'In de straten van Tepalka' van 1967. Daarin zat de hoofdpersoon respectievelijk in een van de weg afgeraakte auto vast of lag de hoofdpersoon aan een ziekenhuisbed gekluisterd, terwijl herinneringen door zijn brein spookten.

Algemeen bekend en in allerlei recensies, beschouwingen en interviews met de schrijver uitentreuren herhaald is natuurlijk het thema van de alcohol die ook in 'De morgen loeit weer aan' weer rijkelijk vloeit in de vorm van bier en whiskey. 'Drank de grote heelmeester; de bedriegelijke kwakzalver,' heet het op pagina 52.
Naast het alcohol-thema domineert in het werk van Tip Marugg de trits erotiek, dood en geloof, maar het meest voorkomend is de eenzaamheid. Al in het gedicht 'Bezoek' dat verscheen in De Stoep van december 1945 en dat tevens het eerste gedicht is in de verzamelbundel Afschuw van licht, wordt de doodsaankondiging verbonden met 'een schot in de stille nacht'. In heel het literaire werk van Tip Marugg wordt een wereldbeeld verwoord dat een eenheid vormt door hecht verbonden, steeds weer terugkerende motieven. Als je erop gaat letten, merk je dat er veel erotiek in het werk van Marugg schuilgaat - een erotiek die veelal letterlijk verborgen wordt in beeldend en daardoor op het eerste oog verhullend taalgebruik.

Wat de functie van de erotiek in het werk van Tip Marugg is, zal ik hierna onderzoeken.

In diverse van de verzamelde gedichten in *Afschuw van licht*; gedichten 1946-1951 komen voorbeelden van erotiek voor. Zo beschrijft het in 'De Stoep' van februari 1950 gepubliceerde de sonnet 'Juan de Dios' een samenzijn van man en vrouw. Ik wijs erop dat er hier al, hoewel onnadrukkelijk, geschreven wordt over 'verlossing aan haar bruine borsten'. De erotiek dient in dit gedicht tot interraciaal contact, een motief dat herhaaldelijk voorkomt: "Ik steeg toen met haar adem / en kon mij gulzig laven / in de afgrond die ons samenbond." Ook in het bekende 'Rappe grauwe vlinders' bijvoorbeeld vraagt de dichter om nachtelijke zwarte liefde. Maar zo dit interraciale contact inderdaad bewerkstelligd wordt, is het toch van slechts korte duur. Een half jaar later staat in het gedicht 'La nuit', dat verscheen in 'De Stoep' van september 1950, zelfs: "de vrouw / die ik min / is verzonnen." In het gedicht 'Zij' dat verscheen in 'De Stoep' van mei 1951 wordt de liefde rechtstreeks met de dood verbonden. Nergens is de erotiek een probleemloze vreugde in het menselijke leven.
Wie dit wil zien kan een gedicht als 'Waar ik sliep' zonder twijfel als de beschrijving van een coïtus lezen: "Op de plaats waar ik sliep / hebben grashalmen gesidderd / om het blote oog van de naald / die ik in de hitte stak. // Ik omklemde de twee hoorns / die staken uit een net van kant / en gleed naar de hemel / met mijn knieën in het zand. // Door de patrijspoort van het leven / weer naar buiten gewandeld / ontdekte ik de nieuwe wereld / waar niets was veranderd." (De Stoep september 1950) Maar de genoten bijslaap wordt hier wel als een eenzame daad beschreven, omdat er wel een ik-figuur maar geen tegenfiguur zichtbaar wordt. En in het tweede kwatrijn van het gedicht wordt aan het slot geconstateerd dat er niets veranderd is! Veel later, in 1966, schrijft de dichter in de drie kwatrijnen die beginnen met 'de cactusdoorns steken niet' dat alle liefde verslapt is, dat in het negerlied de ziel verkoeld is in dit mistroostig missieland ... De liefde blijft in de poëzie van Tip Marugg steken in een verlangen dat weliswaar vurig is, maar geen durende vervulling vindt.

In de debuutroman *'Weekendpelgrimage'* van 1957 leidt erotiek nergens tot blijvend diep intermenselijk contact, maar integendeel juist tot verwijdering tussen de dertigjarige hoofdpersoon en zijn omgeving. Dit gegeven wordt via diverse personages uitgewerkt.
Als de volwassenwording van de jonge, blanke ik-figuur beschreven wordt in de verkrachting door Ia, de zwarte kokkin, die hem inwijdt in de sexualiteit, volgen op de angst en de verrukking de onherroepelijke verwijdering, want Ia noemt de hoofdpersoon voortaan altijd 'meneer'.
Met de mooie Herta, die na de Nederlandse Watersnoodramp van 1953 op Curaçao is komen wonen, gaat de hoofdfiguur buiten de stad op een heuvel zitten praten en naar de opkomende maan kijken. Zoiets doe je niet met een van de meisjes van het eiland: "Met Herta was ik openhartig. Met haar voelde ik mij op mijn gemak. Wij hebben over allerlei onderwerpen gesproken, ook over het eiland. Als vreemdelinge zag zij het eiland natuurlijk met geheel andere ogen. (...) Ik kuste haar. Zij kuste terug. Op dezelfde vlotte en gewone manier waarop zij het gesprek had gevoerd." (p. 60, 61)
Maar de ontmoeting leidt niet tot een duurzame relatie omdat Herta vreemdelinge is. Hun verschil in afkomst staat tussen hen in, tussen de Nederlandse en deze blanke yiu di Corsow.
Ook relaties met andere meisjes leiden nergens tot blijvend contact. Vriendin Hilda raakt domweg verloren en Marian, schoner dan de schoonste bloem, heeft van die kille blauwe ogen. De hoofdpersoon kan geen relaties vasthouden en is steevast opgelucht als deze afgelopen zijn en hij weer alleen is. Of híj wordt gebruikt zoals door de avontuurlijke Edmee, die met hem op stap gaat om aan aloë voor een abortus te komen.

De verreweg meest uitgebreid beschreven sexuele relatie, de bekende escapade met Altagracia aan de baai en in de grot, eindigt met het wantrouwen tussen de bevolkingsgroepen van het eiland, tussen gekleurd en blank, tussen zwart en wit. Het loopt er dan ook op uit dat de hoofdfiguur het meisje verkracht, en de verwijdering is compleet. Een blijvende relatie is bij voorbaat al mislukt als de ik-figuur beseft dat hij niet met Altagracia kan trouwen. Altagracia dient hem van repliek: "Heeft blank en zwart er niets mee te maken? Zou je ook een van je blanke vriendinnen, een van die blanke poppetjes uit de goede families, hebben meegenomen naar het strand? Zou ze alleen met je zijn meegegaan? En als zij met je was meegegaan, zou dan ook hetzelfde zijn voorgevallen? Zou je haar naar een grot ver van de kust hebben gelokt en haar hebben proberen te verkrachten? Of mag dat niet met blanke poppetjes? Moeten die zorgvuldig rein en onschuldig worden bewaard voor het huwelijk en moeten jullie je ondertussen maar vermaken met de gekleurde meisjes? O, ik ken dit alles zo goed. Ik weet honderd gevallen..." (p. 160)
In 'Weekendpelgrimage' eindigt elke relatie in de eenzaamheid van de op zichzelf teruggeworpen hoofdfiguur, met Herta omdat ze een vreemdelinge is, met Altagracia omdat ze niet blank is, maar uiteindelijk omdat de ik-figuur niet de wil noch de mogelijkheid in zich heeft relaties te bestendigen.
In de tweede roman 'In de straten van Tepalka' (1967) verlopen de contacten met de andere sexe volgens een soortgelijk procédé als in 'Weekendpelgrimage'. In de herinneringen en fantasieën van de doodziek en met veel pijn aan zijn eenzame bed in een ziekenhuis gekluisterde hoofdpersoon-verteller figureren verschillende jeugdliefdes en droomgestalten.
Met Andra beleeft de ik een vrijpartijtje toen ze tieners waren, maar dit bleek verre van een feest en het meisje trouwt later een ander. De mooie en intelligente Myra gaat in Spanje studeren, zodat er aan de relatie een einde komt, nog voor er een begin is geweest. De 'ik' zal niet de kracht hebben opnieuw te beginnen en zijn slotgevoel is dat van opluchting!
Het uitgebreidst wordt de relatie met Heskia in het Canadese Montreal beschreven, maar deze kleedt zich verkeerd, gebruikt te veel make up en - erger nog dan dat - wil dat eventuele kinderen roomskatholiek worden. De liefdesrelatie blijft steken in de prewittebroodsweken, de echte zijn nooit gekomen: "Mijn liefde voor haar, de schoonste vrouw die ik ooit verzonnen heb. Maar juist omdat ik haar zozeer beminde, besloot ik er een eind aan te maken vóór het te laat zou zijn en ik haar leven zou verknoeien." (p. 131-132) De ik-figuur zou niet kunnen samenleven met een verzonnen vreemde die de tropenzon niet kende. Zo ondergaat Canadese Heskia het zelfde lot als de Nederlandse Herta uit *'Weekendpelgrimage'*.
In de persoon van de prostituee Conchita worden in deze roman dood en geloof met erotiek verbonden: zolang je niet geleefd hebt kun je ook nog niet sterven! Eenmaal wordt de metafoor 'orale ejaculatie' gebruikt als de ik-figuur op een kermis in de mallemolen misselijk wordt en het gedicht *'In de straten van Tepalka'* opzegt, waarmee de erotiek rechtstreeks met dichten in verband gebracht wordt.
Ook in de tweede roman geldt - zelfs in verhevigde mate - voor alle beschreven erotiek zowel als voor de andere contacten die in de roman aan de orde komen: "Wat overblijft is een niet goed thuis te brengen gevoel aldoor iets essentieels gemist te hebben." (p. 149)

POËZIE
In de vijf gedichten die onder de titel 'De morgen loeit weer aan' in Tirade van mei/juni 1976 verschenen, en in 1990 onder dezelfde titel opnieuw uitgegeven werden, is er voor het eerst sprake van sexualiteit verbonden met nageslacht, maar de zoon die in dronkenschap opgeroepen wordt blijkt met het aanbreken van de dag slechts verzonnen, de liefdesdaad blijkt niets anders dan de zelfbevrediging - een eenzame vrijheid van rechterhand of linkerhand. Een dronken mannenhand 'angstkoost' de verzonnen zoon: "Ik stort mijn zaad in het donker uit." In het sonnet 'zoonlief, ik heb je jeugd een jobsgezicht gegeven' blijkt het lustgevoel verzonnen, het verlangen verstikt, want 'tegen dit vaderschap ben ik niet opgewassen', zodat ook hier niets anders rest dan de eenzaamheid.

'MORGEN'
Via deze lange rondgang keren we terug naar 'De morgen loeit weer aan', waarin het sexueel contact met Irma Luz samengaat met de verwoesting van de stad die in vlammen opgaat, zoals bij de opstand van 30 mei 1969: "de dag waarop het maagdenvlies van mijn dommelig geboorte-eiland met weeerstand, pijn en bloeding inscheurde..." (p. 70)

...de doodsvlinders (104-107)
de grote wasbeurt onder de douche, verschoning, reinigingsrite kleding in het wit: "Klaar voor het huwelijksbootje en voor de doodskist, heb ik wel eens iemand schertsend horen zeggen van iemand die er brandschoon uitziet." (p. 108)
...enige uitweg - hij droomt zich een zwarte Caribische vrouw - de nacht - tegen wie hij zich aanvlijt: "Er gaan kleine exalterende schokken door mijn lichaam als bij een diffuus orgasme." (p. 110) op het moment dat de doodsvlinders massaal in de tuin zijn.
Om dat aan te tonen heeft de verteller ons in de loop van het verhaal de gegevens zèlf aangereikt.
...masturbatie: 5 en oud worden, erectie: 51; orgasme: 67 en ziekte ; 110
...de tuin is na de regentijd overwoekerd, een en al planten-vitaliteit
Maar de gedachten van de hoofdpersoon verwijlen bij de dood
Herinneringen aan de jeugd: gericht op ontwakende sexualiteit: "Het was de eerste keer dat ik een erectie kreeg door aan een meisje te denken." (p. 51)
het spel met het pistool wordt verbonden met het motief van de vogels die 'sterven in het ochtendblauw' het hoogtepunt van de doodsidee/gedachte

Laten we eens terugbladeren en ons herinneren dat aan het begin van het verhaal en net voor het midden van het boek het pistool ook al voorkwam: het pistool op het nachtkastje komt drie keer in het verhaal voor, aan het begin, aan het einde zoals we al zagen en zo ongeveer in het midden
op die plaats wordt het verbonden met de vogels die sterven in het ochtendblauw.
p. 17 nachttafel etc gelijke bewoordingen als aan het slot, p. 61 op die pagina's verbonden met de vogels die zich in het ochtendblauw te pletter vliegen: "Ik strek mijn arm uit en neem het pistool van het nachtkastje. Ook vogels sterven in het ochtendblauw, zeg of denk ik en haal de trekker over. Behalve de vier honden zal er wel niemand zijn die de knal hoort." (p. 17)

...gedachtenwereld thuis zittend op de stoep.
...excursie op de Grote Berg - het verleden, maar vooral de vogels.
...vitaliteit als leidmotief in Tip Maruggs werk.

...de ik-figuur uit 'In de straten van Tepalka' is doodziek maar nog wel in staat tot ejaculatie verbonden met ziekte en pijn in In de straten p. 24 maar ook in De morgen p. 67 er is dus nog leven!

...geneugten van de eenzaamheid, met de alcohol als troostprijs.

Tip Marugg :

1957	Weekendpelgrimage
1967	In de straten van Tepalka
1976	Afschuw van licht; gedichten 1946-1951
1980	Riba ala di shinishi
1988	De morgen loeit weer aan

De romans van Tip Marugg zijn bij De Bezige Bij gepubliceerd. Voor maart 1999 heeft de uitgever een goedkope herdruk van de drie romans in pocketvorm in één band gepland.